

DE BRUGSE HUMANIST LERNUTIUS RAAKT IN OOSTENDE BETROKKEN BIJ DE
GODSDIENSTIGE BEROERTEN (1587)

door Ivan VAN HYFTE

Het humanisme was tussen de 14de en 16de eeuw een geestelijke stroming die zich vooral kenmerkte door een vernieuwde studie van de oude wijsbegeerte en de Griekse en Latijnse literatuur.

Humanisten plaatsten de taal centraal en als filoloog bestudeerden ze antieke teksten waarin ze zochten naar de ideale vorm van het mens-zijn (humanitas). Als Vlaming of Zuidnederlander verlatijnsten velen hun naam. Lernaut werd LERNUTIUS, Lips werd LIPSIUS, Max. de Vriendt VRIENDIUS, de Wree VREDIUS, de Putte PUTEANUS, François de Thoor THORIUS, Jan van Gorp GORPIUS, Pieter de Backere Petrus BACCHERIUS, Frans Sweerts SWEERTIUS en ga zo maar door.

De Brugse dichter Jan LERNOUT (1545-1619), vriend van onze Zandvoordenaar en geneesheer GISELINUS (1543-1591) (Ghyselincx) en van Justus LIPSIUS (1547-1606) vertrok in 1587 voor een zakenreis naar Artesië. Op de terugweg werd hij, op 3 mijl afstand van zijn vaderstad, door Engelse soldaten van het Oostends garnizoen aangehouden en gevankelijk meegevoerd. Die waren uit op losgeld. Hun landgenoot John CONWAY was ondertussen op 29 december 1586 (1) door de generaal der Engelse hulptroepen in de Nederlanden tot gouverneur van Oostende aangesteld. Na admiraal TRESLONG en gouverneur MARQUETTE was hij al de derde die orde en tucht onder de ongedisciplineerde soldaten moest brengen (2).

De nieuwe gouverneur begreep heel snel welk belangrijk personage in zijn macht gevallen was. Die heel rijke burger uit Brugge kocht hij dadelijk van de soldaten af om zelf het losgeld te kunnen opstrijken. LERNOUT was te zeer verarmd door de oorlogsomstandigheden (3) om de hoge eisen in te willigen. Hoe meer geld hij CONWAY aanbood, hoe meer die verlangde. LERNUTIUS was zijn eigendom geworden en dit gaf hij zomaar niet uit handen. Een hoogst ongewone houding van iemand die de tuchteloosheid van zijn soldaten aan banden kwam leggen... Hij intimideerde zijn gevangene dat hij hem zou laten ombrengen. Jans Brugse vriend, staatsman en humanist Adolf VAN MEETKERCKE (1528-1591) kreeg een Latijns (!) gedicht toegestuurd om aan koningin Elisabeth te overhandigen. Waar bleef de voorspraak uit Engeland dat altijd het strategisch belang van Oostende onderlijnde ? Of de Verenigde Provinciën waar hij veel invloedrijke Leidense vrienden-humanisten had ?

September 1588. Wegens onregelmatige betalingen kwam het Engels garnizoen tegen CONWAY en de andere officieren in opstand. Op zeker ogenblik zat CONWAY zelf in de gevangenis maar de opstand was van korte duur. Dit stemde hem tot nadenken over de zo begeerde losprijs. Zou het niet veiliger zijn de buit naar Engeland over te brengen ? Hij aarzelde niet. LERNUTIUS en 3 lotgenoten werden naar Vlissingen gebracht en vandaar naar Dover; Méér dan 3 jaar bleef de Bruggeling in het eenzame Arrow (Warwickshire) onder bewaking van één van CONWAY's zonen. Alleen een tussenkomst van hogherhand kon hem nog redden.

In september 1591 gaat het Provinciaal Hof van Holland zich met de zaak bemoeien. Een zaakgelastigde van de Verenigde Provinciën aan het hof van Elisabeth tekende officieel protest aan bij de Privy Council en drong erop aan dat LERNUTIUS dadelijk naar één van de Engelse garnizoensteden in de Nederlanden zou worden overgebracht. CONWAY's zoon, Edward verzocht de Privy Council zich niet in deze zaak uit te spreken en vond dat de gevangene van rechtswege zijn vader toebehoorde. De Staten-Generaal bleven aandringen bij de Council die Edward een brief stuurde om zonder verwijl LERNUTIUS vrij te laten.

De CONWAYS namen van dit besluit niet eens nota. Een tweede brief van de Hoge Raad waarin hen werd opgedragen onmiddellijk het bevel na te leven ofwel persoonlijk voor de raad te verschijnen haalde evenmin iets uit. Edward zond zelfs een dienaar om te melden dat hij niet aan gehoorzamen dacht.... Hoe de onderhandelingen verder verliepen, is onbekend. De eerste helft van juli 1592 vinden we LERNUTIUS terug in Londen...als een vrij man. Over het betaalde losgeld is evenmin iets geweten maar na 5 jaar gevangenschap is hij terug in Brugge bij zijn echtgenote Maria TORTELBOOM die met hem 12 kinderen heeft gehad.

* * *

Op 20 september 1604 wordt luitenant-kolonel VAN GELDER en kapitein VAN ACHTHOVEN naar SPINOLA gestuurd om de overgave van Oostende te regelen. LERNUTIUS verheerlijkt deze gebeurtenis in drie Latijnse zegezangen : "Epicinia honori et virtuti ducis Ambr. Spinulae dicata" (Antwerpen 1607).

De humanist overleed te Brugge op 26 september 1619 en werd in de Sint Salvatorskerk begraven. Nog steeds kun je zijn grafschrift lezen. Bij de ingang van de Sakramentskapel, links achter het hoofdaltaar.

- (1) E. VLIETINCK in zijn "Oude Oostende en zijn driejarige belegering 1601-1604" geeft op p. 237 als datum 12 januari 1587.
- (2) Ook hij houdt het niet lang vol. Reeds op 11 augustus 1590 wordt hij door koningin Elisabeth afgezet en vervangen door sir Edward NORRITS (E. VLIETINCK op. cit. p. 237)
- (3) Het slopen van de duinen zette het omliggende land onder water. Voor Brugge waren deze overstromingen, samen met de strooptochten van het garnizoen een ramp. Ook LERNUTIUS was zwaar getroffen; zijn gronden ten noorden van Brugge lagen "overvloyt ende onvruchtbaer duer de invasie vander zee..."

BRONVERMELDING

De meeste biografische gegevens komen uit "JANUS LERNUTIUS (1545-1619), een biografische studie". Het is de doctoraatsverhandeling van prof. H. VAN CROMBRUGGEN en werd in 1955 uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België (verhandeling nr. 23).